

Határmenti együttműködés a felsőoktatásban 1997

Kozma Tamás

Kezdeti célok:

- a) leírni (föltárni) a felsőoktatásban kialakult manifeszt és látens együttműködési formákat, és elemezni, hogy
- b) miként szolgálják a fölzárkózást az európai felsőoktatáshoz, illetve
- c) mennyiben segítenek hozzá a felsőoktatás regionális szerepének kialakulásához (egy-egy intézmények túléléséhez az adott határmenti régiókban).

Az elért eredmények:

Ebben a kutatásban *a felsőoktatás határmenti együttműködéseit vizsgáltuk*. Kiemelt terepünk Magyarország északkeleti határszéle volt, vagyis a magyar-román-ukrán-szlovák határmenti térségek. Ehhez – korábbi vizsgálataink kiegészítésül – a magyar-román-szerb határmenti régiót is hozzákapcsoltuk. Eredményeinket a következőkben összegezzük.

1. A szakirodalom alapján *hagyományos és modern együttműködések*et különböztetünk meg a határok mentén. Hagyományosnak nevezzük az olyan együttműködések, amelyek társadalmi kapcsolatokon alapulnak, és e társadalmi kapcsolatok időben /fontosságban megelőzik az államiságot kifejező és megtestesítő határt. Modernnek az olyan együttműködést nevezzük, amelynek során gazdasági, szolgáltató, kulturális funkciók alakulnak ki egy-egy határmenti város térségében, és a város vonzása túlnyúlik a fönnálló határon.
2. A tudományos és egyetemi központok határon túlnyúló vonzását jól ismerhetjük a történelemből. A felsőoktatás tömegessé válása idején nemcsak a nagy nemzetközi központok gyakorolnak vonzerőt, hanem kisebb térségek központjai is. *A határmenti felsőoktatási intézmények egymással egyeztetett képzési kínálattal jobban kielégíthetik potenciális közönségeik igényeit*, mintha képzési autarchiára rendezkednének be, vagy országuk belsejében keresnék partneri kapcsolataikat.
3. Az egyik vizsgált felsőoktatási magatartást "fölzárkózási stratégiának" neveztük el (Nagyvárad, Beregszász, Komárom). *A határ különböző oldalain lakók igyekeznek fölzárkózni a régió egészéhez*. Felsőoktatási intézmények alapítását kezdeményezik, hogy ezzel a régió egészében versenyképesek tudjanak maradni. Általában a régió modellt adó társadalmi csoportjának /csoportjainak magatartását követik. Sikerük a helyi elit politikai kultúrájának, egy konszolidált partner intézménynek, erős civil támogatásnak, valamint egy elbizonytalanodó állami centralizmusnak a függvénye. Tradicionális önértelmezésük két eleme a nemzettudat, illetve a felsőoktatás szimbólikus fölfogása.

4. A másik magatartásnak a "túlélési taktika" nevet választottuk. Azt értjük rajta, hogy *a régió periferiájából a lakosság a határ által leválasztott központba vándorol, hogy életkörülményeit javítsa.* A vizsgált régió (Szeged-Szabadka-Temesvár háromszög) történetileg erőteljesen modernizálódó térség, amelyben azonban erőteljesen érződik Budapest vonzása. Erre a régióban lakók nem felsőoktatási együttműködésekkel válaszolnak, hanem elvándorlással. Az elvándorlók elsősorban iskolázott, magyarul beszélő fiatalok, többségükben férfiak. Önértelmezésük egyfajta modernizációs ideológia, amivel az 1980-as évek magyarországi fiatalságát mintázzák.

5. Eredményeinket a PHARE CBC program célkitűzéseivel egybevetve a következőket állapítottuk meg. A program a határok mentén élők közti eltéréseiből indul ki, és olyan programokat támogat, amelyek csökkentik az eltéréseket, viszont növelik az együttműködések. Mint uniós program felülről lefelé működik, azaz a részt vevő országok kormányai jelölik ki a potenciális együttműködőket. Vizsgálataink ezzel szemben azt szemléltetik, hogy sikeres együttműködések - legalábbis a vizsgált határszéleken - alulról fölfelé alakulnak ki, és a határmenti lakosság egyfajta érdekezésszerűségén alapulnak. Ezért javasoljuk, hogy *a CBC vagy egyéb program a jövőben határmenti vonzásközpontok kifejléséhez járuljon hozzá.*

Az eredmények hasznosítása

1. Tanulmánykötet kézirat (KLTE Pedagógia Tanszéki Könyvtár, Oktatókutató Intézet)
2. Dolgozatok doktori szeminárium keretében (KLTE Pedagógia Tanszéki Könyvtár)
3. Tudományos szeminárium (Oktatókutató Intézet, Budapest, 1997. március 13)
4. Kiadvány folyamatban (Educatio Kiadó Társadalom és Oktatás sorozat)

Közreműködők

Béres Csaba, esettanulmány
Forray R. Katalin, lektori vélemény
Híves Tamás, kutatási beszámoló
Imre Anna, lektori vélemény
Kozma Tamás, zárótanulmány, kutatásvezetés
Lénárd Gábor, kutatási beszámoló
Mojzesné Székely Katalin, esettanulmány
Orosz Ildikó, esettanulmány
Pusztay János, lektori vélemény
Radácsi Imre, kutatási beszámoló
Sidó Zoltán, esettanulmány
Süli-Zakar István, kutatási beszámoló
Vehrer Adél, szakirodalmi tanulmány, kutatásszervezés

Cross Border Cooperation in Higher Education: The Case of the Carpathian Region

1 Aims

- a) to explore and describe existing cooperations among higher education institutions in border areas of the Carpathian Region
- b) to analyze the conditions (socio-economic, political and cultural) under which cooperations prove to be successful
- c) to compare the existing cooperations with the hypothesis of the Phare CBC (Cross Border Cooperation) project.

2 Approaches

- a) scope of the research: applied social research in higher education
- b) framework for interpretation: social ecology
- c) method 1: content analysis of the referred Phare project documentations
- d) method 2: case studies of the City University of Komarno (Slovakia), the College of Education of Beregovo (Ukraine) and the College of the Reformed Church in Oradea (Romania)
- e) method 3: comparative analysis of the case studies

3 Findings

- a) CBC type A: The local society living in the border area prevails the present state border. The ties of the local society come from a traditional culture. It is expressed in the common local heritage. The border area is mostly rural without urban center. Symbolic goods are more important than modernization drives. The political elite of the local society stabilizes the population, by creating and disseminating a local identity. Education is considered as one of the main representations of that identity. Education for traditional careers (teachers, ministers, local leaders etc) are highly demanded.
- b) CBC type B: The border area is in the catchment area of a powerful urban center. The influence of that center is stronger than the impact of the existing state border. The once existing local society is already on the move and its members are tempted to migrate into the center. It is a selective rather than a equalizing process where young males with convertible skills and knowledges are changing their geographical places and social statuses. Education is more a service organization than a conveyor of traditional values. „Market orientation” in education has already been developed together with relevant organizational features in the higher educational institutions.

4 Policy Initiations

- a) Phare CBC Project (1994-96) aims to initiate cooperations in border areas to perpetuate modernization processes while saving the political identities of the states in both sides of the border. It acts in a top-down direction that is, it contributes to state government initiatives for cross-border cooperation. Those cooperations however are by definition grass-root cooperations which cannot be organized from the center.
- b) New Phare initiatives for the Carpathian Region has to encourage central governments to deconcentrate their educational systems, including higher education institutions.
- c) It has to contribute to the development of the local (higher) education markets in order to meet the real demands of the (local) societies in the border areas.